

Covid-19 Sürecinin Bireylerin Yaşamı Üzerindeki Mali Yansımaları

İlknur ARSLAN ÇİLHOROZ

Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, ilknurr.arslann@gmail.com, www.orcid.org/0000-0003-4030-0158

Arş. Gör. Pınar UÇAKKUŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi-Bingöl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, pinarguns@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-4236-4350

Arş. Gör. Gülizar Gülcan ŞEREMET

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, gulcansisman09@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-5790-2780

Arş. Gör. Yasin ÇİLHOROZ

Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, yasin.cilhoroz@hacettepe.edu.tr, www.orcid.org/0000-0002-5171-7779

Öz

Araştırma Türkiye’de Covid-19’un bireylerin yaşamı üzerindeki mali yansımalarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaca ulaşmak için Google Forms kullanılarak oluşturulan anket formu ile 918 kişiye ulaşılmıştır. Veriler, 4 temel başlık altında gruplanmıştır, bunlar; bireylerin sosyo-demografik ve yaşam tarzı bilgileri, sağlık harcamaları, diğer harcamalar ve tasarruflar şeklindedir. Araştırma sonunda elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. İlk önce, araştırmaya katılan katılımcıların bireysel ve demografik özelliklerine göre frekans ve yüzdeler verilmiştir. Verilerin normal dağılmadığı ve varyanslar heterojen olduğu için ikili grupların ortalamaları arasında anlamlı farklılığı test edebilmek amacı ile Mann Whitney U testi, üç ve daha fazla grupların ortalamaları arasındaki değerlendirebilmek için ise Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Cinsiyet ile diğer harcamalar ve tasarruflar arasında; Covid-19’a yakalanma durumuyla sağlık harcamaları arasında; yaşam kalitesiyle sağlık harcamaları ve diğer harcamalar arasında; risk grubunda olup olmama ile tasarruflar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aynı zamanda sosyo-demografik özellikler ve yaşam biçimi ile sağlık, diğer harcamalar ve tasarruflar arasında; istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Mali Boyut.

Makale Gönderme Tarihi: 29. 11. 2021

Makale Kabul Tarihi: 20. 12. .2021

Önerilen Atıf:

Arslan Çilhoroz, İ., Uçakkuş, P., Şeremet G. G, ve Çilhoroz, Y. (2021). Covid-19 Sürecinin Bireylerin Yaşamı Üzerindeki Mali Yansımaları, *İşletme Akademisi Dergisi*, 2 (4): 332-349

Journal of Business Academy

2021, 2 (4): 332-349

DOI:10.26677/TR1010.2021.911

Dergi web sayfası: www.isakder.org

Financial Reflections of the Covid-19 Process on Individuals' Life

İlknur ARSLAN ÇİLHORUZ

PhD Student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Graduate Education Institute, Ankara, Turkey, ilknurr.arslann@gmail.com, www.orcid.org/0000-0003-4030-0158

R. A. Pınar UÇAKKUŞ

Ankara Hacı Bayram Veli University, -Bingöl University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, Turkey, pinarguns@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-4236-4350

R. A. Gülizar Gülcan ŞEREMET

Ankara Hacı Bayram Veli University, - Çankırı Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, Turkey, gulcansisman09@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-5790-2780

R. A. Yasin ÇİLHORUZ

Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, Turkey, yasin.cilhoroz@hacettepe.edu.tr, www.orcid.org/0000-0002-5171-7779

Abstract

The research was carried out to reveal the financial reflections of Covid 19 on the lives of individuals in Turkey. The data are grouped under 4 main headings; sociodemographic and lifestyle information of individuals, health expenditures, other expenditures and savings. The data obtained in the research were analyzed with the SPSS 22.0 package program. First, frequencies and percentages were given according to the individual and demographic characteristics of the participants. Since the data were not normally distributed and the variances were heterogeneous, Mann Whitney U and Kruskal Wallis tests were applied. In terms of gender and other expenditures and savings; Between catching Covid-19 and health expenditures; between quality of life and health and other expenditures; between being in the risk group and savings; among education, place of residence, marital status, income level, occupation and health expenditures, other expenditures and savings; between smoking and health and other expenses; Statistically significant differences were found between alcohol consumption and savings.

Keywords: Covid-19, pandemic, financial dimension.

Received: 29.11.2021

Accepted: 20. 12. 2021

Suggested Citation:

Arslan Çilhoroz, İ., Uçakkuş, P., Şeremet G.G, and Çilhoroz, Y. (2021). Financial Reflections of the Covid-19 Process on Individuals' Life, *Journal of Business Academy*, 2 (4): 332-349

1. GİRİŞ

Geçmişten bugüne bakıldığında tarih birçok salgın hastalığa şahitlik etmiştir. (Zeren ve Hızarcı,2020: 79). Bu salgın hastalıkların en sonuncusu Covid-19 adlı pandemi olmuştur (Chakraborty ve Maity,2020:2). Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde 2019 Aralık ayında koronavirüs olarak tanınan Covid-19 salgını çok kısa bir süre içerisinde küreselleşerek tüm dünyaya hızlı bir şekilde yayılmıştır.

Covid-19 salgınının tüm dünya tarihi boyunca diğer salgın hastalıklardan çok daha fazla etkiye sahip olabileceği öngörülmektedir (Chakraborty ve Maity,2020:2). Covid-19 salgının Çin'den tüm dünyaya yayılması ile dünyanın küresel ekonomik aktivite düzeyinin de etkilenmemesi imkânsızdır (Baldwin ve Mauro, 2020: 4).

Dünya genelinde ve aynı zamanda Türkiye'de de hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan bu virüs salgını toplum ve birey sağlığı için büyük bir risk yarattığından her ülke kendi içerisinde farklı tedbirler almaktadır. (Kandil Göker, Eren, Karaca, 2020: 16). Gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta ülkeler ölüm oranlarını, hasta sayılarını ve sağlık hizmetlerinin yükünü azaltabilmek için çalışmakta, pandeminin ekonomik ve toplumsal sonuçlarını kontrol altında tutmak için çaba sarf etmektedirler.

Covid-19 salgını kişilerin psikolojik algılarında ve tüketim alışkanlıklarında geri dönüşü mümkün olmayan değişikliklere sebebiyet vermiş, bilhassa bireylerin ihtiyaç algısının ve harcama alışkanlıklarının kökten değişeceği (Bilgiç Ulun, 2020: 93) öngörülmüştür. Covid-19 salgını sosyal faaliyetler, eğitim, ulaşım, çalışma hayatı, ticaret, ulaşım ve sağlık sektörünü derinden etkilemektedir. Fiziksel ilişkiyi kesmek amacı ile ülkeler sınırlarını kapatmışlardır. Birçok ülke benzer tedbirleri kendi içinde alarak fiziksel yaklaşma ve teması önlemek adına kısıtlayıcı ve yaygın önlemleri uygulamaya başlamıştır (Balcı ve Çetin,2020:41)

Pandemi sürecinde alınan tedbirler mecburi kapanmalara neden olmuş, bu durum bazı sektörlerin faaliyetlerini yavaşlatmış hatta duraksamalara neden olmuştur. Buna bağlı olarak kişisel gelir düşüşleri yaşanmıştır (Akarsu ve Alacahan,2021:185). Bilhassa yasaklanan hareket kısıtlamaları iktisadi faaliyetler üzerinde bir yük olmuştur. Seyahate getirilen kısıtlamalar yolcu hareketliliğini engellemiş, sanatsal ve spor etkinliklere ara verilmiş, uzaktan eğitim geçilmiş ve konaklama sektörü durma noktasına gelmiştir. Fiziksel ve sosyal mesafe kuralları modülünde fiziksel çalışma sistemleri değişmiş, işgücü açısından çalışmalar uzaktan yürütülmüştür (Soylu,2020:169). Eğlence, organizasyon ve seyahat sektörleri pandemi de en çok etkilenen sektörlerden olmuştur (Akarsu ve Alacahan,2021:187).

Dünyada birçok devlet çalışanlarını belirli bir süre boyunca işten, dolayısı ile üretim yerlerinden ve müşterilerinden fiziksel olarak uzak tutmak zorunda kalmıştır. Maaşlarını almakta problem yaşayan çalışanlar ve haneler harcamalarını azaltmıştır (Baldwin and Mauro, 2020:2; akt. Kandil Göker ve ark., 2020:16).

Pandemi süreci ile birlikte tüketici davranışları büyük bir değişime uğramıştır. Birçok işletmenin kapılarını kapatması ile tüketiciler tüketim alışkanlıklarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Pandemiye korunmak için alınan izolasyon kararları ile kişiler temel ihtiyaçlara odaklanmak zorunda kalmıştır. Alınan kapanma kararları ile ürünlerin bulunabilirliğine ilişkin endişeler artmış, bireyler toptan ve hesapsız alışveriş özellikleri edinmeye başlamışlardır (Baltacı ve Akaydın, 2020:57-58).

Olağan dışı süreçler ile karşılaşan bireyler temel ihtiyaçları karşılama güdülerini hareket etmektedir (Kandil Göker ve diğerleri 2020:15). Bu kapsamda kişilerin kendilerini pandemiden olumsuz şartlarından korumak amacı ile sağlık, temizlik ve gıdaya yönelik talepleri artmıştır (Baltacı ve Akaydın,2020: 57-58).

Tüm dünyada Covid-19 salgınının yayılmaya başlaması ile ekonomik anlamda, kişilerin sosyal ve özel hayatlarında meydana gelen etkilerin ne kadar daha devam edeceği belirsizdir. Bu açıdan bakıldığında alınan tedbirler bireylerin bazı açıdan tasarruf yapmasına imkan verse de, ölümcül özellik taşıyan pandemiye karşı bireyler sağlık önlemleri almak adına (Erişen ve Yılmaz, 2020: 342) temel beslenme ihtiyaçlarını, sağlıklı olma ve bağışıklık güçlendirme temelinde biçimlendirildiği görülmektedir (Gençyürek Erdoğan, 2020: 1307). Covid-19 pandemi süreci kişilerde endişeye neden olmuştur. Bireyler pandemiden korunmak adına çeşitli sağlık önlemlerini kendi ceplerinden harcama yaparak sağlıklarını korumaya çalışmak durumunda kalmıştır (Erişen ve Yılmaz,2020: 342).

Fiziksel teması en aza indirebilmek için alınan tedbirler kapsamında eğitimlere bir süre ara verilmiş, çalışma hayatına evden devam edilmiştir. Buna bağlı olarak evde yaşanan sürede vakit geçirebilmek, eğitimlerin uzaktan yapılabilmesini sağlamak için gerekli teçhizatların alınması (Erişen ve Yılmaz,2020: 342) çeşitli harcamaları beraberinde getirmiştir.

Pandemi sürecinde gıdaya olan talebin artması ile birlikte, kişisel bakım teçhizatları, kişisel hijyen ürünleri, saç boyası ve saç kesme aletine olan talebi de artırmıştır (Torun Kayabaşı, 2020: 21).Ayrıca pandemi sürecinin ilerlemesi ile pandemi başlangıcına göre , kredi kartı harcamaları, gıda maddelerinde ve perakende harcamalarında keskin artış görülmüş, bununla birlikte lokanta, eğlence, seyahat ve konaklama sektörlerine ilişkin harcamalarda da azalma görülmüştür (Scott, Clifton, McGill, Vries, 2020). Ayrıca pandemi sürecinde evde kalan bireylerin tüketime ilişkin pratiklerini içecek ve gıda kategorisinde arttırdıkları, sağlıklı yeme içme alışkanlıklarını geliştirdikleri ve mutfak gereçlerine ilişkin harcamalar satın aldıkları görülmüştür (Gençyürek Erdoğan, 2020: 1307).

Hane halkına ait finansal veriler ile ABD’de yapılan bir çalışmada kişilerin tüketimleri ile Covid-19 salgını arasındaki ilişkiye bakıldığında, salgının yayılımının artması ile bireylerin harcama davranışlarında farklılıklar görülmüştür. Çalışmada kredi kartı harcamaları ve gıda harcamalarında %50 oranında artış yaşanırken, taşımada ve restoran harcamalarında düşüş olduğu saptanmıştır (Baker, Farrokhnia, Meyer, Pagel, Yannelis, 2020: 3). Yapılan bir çalışmaya göre ise seyahat ve giyim harcamalarından düşüş olduğu saptanmıştır (Coibion, Gorodnichenko, Weber, 2020). Aslan ve Damar (2020) tarafından 1340 kişi üzerinde yapılan bir çalışmada bireylerin temel gıda harcamaları haricindeki diğer harcamalarının azaldığı ve aynı zamanda temel beslenme alışkanlıklarında değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir

Araştırma Covid-19 sürecinde bireylerin yaşamı üzerinde mali yansımalarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma örneklem sayısının fazla olması ve literatürdeki benzer çalışmalara ek olarak Covid-19 döneminde yapılan tasarruflara değindiği için diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Ayrıca salgın sürecinde bireylerin tüketim, tasarruf ve harcama davranışlarına ilişkin daha sonra yapılacak olan araştırmalara örnek teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın amacı, hipotezleri, önemi, evren ve örnekleme, veri toplama aracı ve verilerin analizinden bahsedilecektir.

2.1. Çalışmanın Amacı ve Hipotezleri

Dünyada Covid-19 bireylerin yaşamı üzerinde sosyal ve finansal açıdan birçok etkiye neden olmuştur. Bu çalışma ile Türkiye’de Covid-19 sürecinin bireylerin yaşamı üzerindeki mali yansımaları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bunu belirlemek üzere aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

Hipotez 1. Bireylerin Covid-19 sürecinde yaptığı tasarruflar a) cinsiyet, b) yaş, c) medeni durum d) yaşam kalitesi e) meslek, f) gelir düzeyi, g) eğitim, h) sigara kullanma durumu ı) alkol kullanma durumu i) Covid-19'a yakalanma durumu j) risk durumuna, k) yaşanan yere göre farklılık göstermektedir.

Hipotez 2. Bireylerin Covid-19 sürecinde yaptığı diğer harcamalar a) cinsiyet, b) yaş, c) medeni durum d) yaşam kalitesi e) meslek, f) gelir düzeyi, g) eğitim, h) sigara kullanma durumu ı) alkol kullanma durumu i) Covid-19'a yakalanma durumu j) risk durumuna, k) yaşanan yere göre farklılık göstermektedir.

Hipotez 3. Bireylerin Covid-19 sürecinde yaptığı doğrudan harcamalar a) cinsiyet, b) yaş, c) medeni durum d) yaşam kalitesi e) meslek, f) gelir düzeyi, g) eğitim, h) sigara kullanma durumu ı) alkol kullanma durumu i) Covid-19'a yakalanma durumu j) risk durumuna, k) yaşanan yere göre farklılık göstermektedir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Tanımlayıcı ve kesitsel tipte planlanan araştırma, Ocak 2021-Mart 2021 aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini Türkiye'de ikamet eden ve 18 yaş ve üzeri bireyleri oluşturmuştur. 2020 yılı sonunda Türkiye 18 yaş üzeri nüfus 60.737.564 olup (TÜİK, 2021) örneklem büyüklüğü araştırma evrenini temsil edebilecek %95 güven aralığında 384 kişi olarak belirlenmiştir. Örnekleme yöntemlerinden ise kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

2.3. Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmada Erişen ve Yılmaz (2020) tarafından geliştirilen anket formundan da yararlanılarak Covid-19 sürecinin bireylerin yaşamı üzerindeki mali yansımalarını ölçmeye çalışan anket formu oluşturulmuştur. Anketler kişilere Google form aracılığıyla hazırlanarak sosyal medya ve sosyal medyada yer alan (Instagram, LinkedIn, Twitter, Facebook vb.) platformlardan uygulanmıştır. Anketler tercih sebebi ise, nispeten diğer yöntemlere göre daha ucuzdur, özellikle çevrimiçi anketler ve mobil anketler, yanıtlayan başına çok küçük bir maliyete sahiptir. Katılımcılara teşvikler verilse de, kağıt anketi veya telefon anketine göre maliyeti çok daha düşüktür. Anketlerin anonim olması ise daha samimi geçerli yanıtlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Anket yöntemi tercih edilerek toplamda 918 anket formu elde edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences-Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) paket programı ile analiz edilmiştir. İlk önce, araştırmaya katılan katılımcıların bireysel ve demografik özelliklerine göre frekans ve yüzdeler verilmiştir. Verilerin normallik varsayımının gerçekleşmemesi durumunda ve varyanslar heterojen olduğu için ikili grupların ortalamaları arasında anlamlı farklılığı test edebilmek amacı ile Mann Whitney U testi, üç ve daha fazla grupların ortalamaları arasındaki farklılık parametrik test koşullarının sağlanmadığı durumda ise Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Türkiye sınırları içinde yaşayan bireyler üzerine yapılan bu çalışmaya toplam 918 kişi katılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulguları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Bireylere Ait Demografik Özellikler

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	612	66,7
	Erkek	306	33,3
Yaş	18-27	255	27,8
	28-35	375	40,8
	36-50	180	19,6
	51-64	90	9,8
	65 yaş ve üzeri	18	2
Medeni Durum	Evli	558	60,8
	Bekar	318	34,6
	Dul/Boşanmış	42	4,6
Eğitim	İlköğretim	72	7,8
	Lise	162	17,6
	Önlisans	57	6,2
	Lisans	396	43,1
	Lisansüstü	231	25,2
Yer	Köy/Kasaba	21	2,3
	İlçe	150	16,3
	Şehir	153	16,7
	Büyükşehir	594	64,7
Meslek	Kamu	369	40,2
	Özel Sektör	159	17,3
	Ev Hanımı	161	17,5
	Emekli	33	3,6
	Öğrenci	126	13,7
	Çalışmıyorum	67	7,3
	Çiftçilik	3	0,3
Gelir	Pandemiden kaynaklı bir gelirim yok	100	10,9
	2800 TL ve altı	151	16,4
	2801-3500	113	12,3
	3501-6000	197	21,5
	6001-8000	201	21,9
	8000 ve üzeri	156	17
Sağlık Güvencesi	SGK	839	0,85
	ÖSS	24	0,02
	TSS	70	0,07
	Sigortam yok	57	0,06

Tablo 1'e göre çalışmaya katılan 918 kişinin %66,7'si kadın %33,3'ü erkektir. Çalışmaya katılan bireylerin %40,8'i 28-35 yaş aralığındadır. Katılımcıların %60,8'i evli olup; %64,7'si büyükşehirlerde yaşamaktadır. Katılımcıların çoğunlukla lisans (%43,1) ve lisansüstü (%25,2) eğitim düzeylerine sahiptirler ve meslekleri kamu (%40,2) ve ev hanımı (%17,5)'dir. Katılımcıların hane halkı gelirleri genellikle 6000 TL ve üzeridir. Bireylerin %85'i SGK kapsamında ve %6'sının ise herhangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır.

Tablo 2. Bireylerin Tanımlayıcı Bulguları

Değişkenler		n	%
Alkol	Kullanmıyorum	819	89,2
	Haftada 1 -2 kez	27	2,9
	Haftada 3-4 kez	3	0,3
	Haftada 1 kereden az	60	6,5
	Haftada 5 -6 kez	9	1
Sigara	Kullanmıyorum	636	69,3
	Kullanıyorum	228	24,8
	Bıraktım	54	5,9
	Total	918	100
Yaşam kalitesi	5'den az	504	54,9
	5'den fazla	414	45,1
Hane sayısı	Tek yaşayanlar	75	8,2
	2-5 kişi	780	85
	6 kişi ve üzeri	63	6,9
Risk Grubu	Evet	186	20,3
	Hayır	732	79,7
Kronik Hastalık	Evet	663	28
	Hayır	255	72
Covid-19'a yakalanma durumu	Evet	159	17,3
	Hayır	759	82,7

Tablo 2'e göre bireylerin %89,2' si alkol ve %69,3'ü de sigara kullanmamaktadır. Bireylerin %85'i 2-5 kişilik aile grubunda yaşamakta, %79,7'si risk grubunda bulunmamakta, %72'sinin kronik bir rahatsızlığı bulunmamakta ve %82,7'si Covid-19'a yakalanmamışlardır. Bireyler yaşam kalitelerini 10 üzerinden değerlendirdiğinde %54,9'u 5 puan altı (ortanın altında) olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 3. Bireylerin Covid-19 Sürecinde Sağlığı Korumak Amaçlı Yaptıkları Doğrudan Harcamalar (Aylık)

Değişkenler		n	%
Koruyucu Ekipman	Hiç harcama yapmadım	90	9,8
	1- 300 TL	477	52
	301- 600 TL	189	20,6
	601 ve üzeri	162	17,6
Temizlik	Hiç harcama yapmadım	5	8,5
	1 ve 200 TL arası	420	45,8
	201 TL- 400 TL arası	225	24,5
	401 TL ve 600 TL arası	195	21,2
Beslenme	Ekstradan hiçbir harcama yapmadım.	345	37,6
	1-100 TL	186	20,3
	201 TL ve 400 TL arası	183	19,9
	400 ve üzeri	204	22,2

Takviye	Hiç harcama yapmadım	501	44,8
	50 TL ve 200 TL arası	204	22,2
	201 ve 500 TL	138	15
	501 ve 750	108	11,8
	751 ve üzeri	57	6,2

Bireylerin Covid-19 sürecinde sağlığı korumak amaçlı yaptıkları doğrudan harcamalara aylık bazda bakıldığında Tablo 3'e göre %52'si 1-300 TL arası harcama yaptığı ve %9,8'inin ise hiç harcama yapmadığı bulunmuştur. Bireylerin %45,8'i 1-200 TL arası temizlik için harcama yaptığı ve %8,5'i ise hiç harcama yapmamıştır, beslenme için %37,6'sı hiç ekstra harcama yapmamıştır, %22,2'si ise 400 TL ve üzeri ek harcama yapmışlardır. Bireylerin %44,8'i takviye ilaç kullanmamıştır ve %22,2'si ise 50-200 TL arası takviye ilaç almışlardır.

Tablo 4. Covid-19 Sürecinde Aylık Yapılan Diğer Harcamalar

	Değişkenler	n	%
Mutfak Alışverişi	Ekstra harcama yapmadım.	177	19,3
	50 TL ve 400 TL arası	264	28,8
	401 TL ve 800 TL arası	201	21,9
	801 TL ve 1200 TL arası	135	14,7
	1201 TL ve üzeri	141	15,4
Teknoloji	Hiç harcama yapmadım	480	52,3
	50 TL ve 500 TL arası	210	22,9
	501 TL ve 1000 TL arası	75	8,2
	1001 TL ve 1500 TL arası	45	4,9
	1501 TL ve 3000 TL arası	51	5,6
	3000 TL ve üzeri	57	6,2
Eğlence	Hiç harcama yapmadım	523	57
	50- 500 TL	281	30,6
	751-1000	87	9,5
	1001-2000	18	2
	2000- 4000	3	0,3
	4001 ve üzeri	6	0,7
Online Alışveriş	Hiç harcama yapmadım	195	21,2
	50- 400 TL	168	18,3
	401 -100	171	18,6
	1001-1501	108	11,8
	1501 ve üzeri	276	30,1
	Ekstra	Hiç harcama yapmadım	534
10 -100	324	35,3	
101 -250	36	3,9	
501 ve üzeri	24	2,6	

Tablo 4'e göre bireylerin %28,8'inin aylık mutfak harcamaları 50-400 TL ve %21,9'unun ise 401-800 TL arası artmıştır. Teknoloji harcamalarına bakıldığında bireylerin %52,3'ünün harcamalarında artış gözükmemektedir, %22,9'unun ise 50-500 TL artmıştır. Bireylerin sosyal eğlence kapsamında %57'si harcama yapmamıştır ve %30,6'sı ise 50-500 TL arası harcama yapmıştır. Bireylerin %30,1'inin online alışveriş harcaması 1501 TL ve üzeri olmuştur, %21,2'si ise online platformlarda harcama yapmamıştır. Bunlar haricinde %58,2'si ek bir harcama yapmamıştır.

Tablo 5. Covid-19 Sürecinde Aylık Yapılan Tasarruflar

Değişkenler		n	%
Ulaşım harcamalarında Yapılan Tasarruf	Hiç harcama yapmadım	315	34,3
	50- 100 TL	387	42,2
	101 -250	114	12,4
	251- 500	60	6,5
	1000 ve üzeri	42	4,6
Aktivite harcamalarında Yapılan Tasarruf	Hiç harcama yapmadım	219	23,9
	50- 300 TL	315	34,3
	301 -700	171	18,6
	701-1000	129	14,1
	1001-1500	84	9,2
Giyim harcamalarında Yapılan Tasarruf	Hiç azalma olmadı	330	35,9
	50 TL ve 300 TL arası	333	36,3
	301 TL ve 600 TL arası	150	16,3
	601 TL ve 1000 TL arası	72	7,8
	1501 ve üzeri	33	3,6

Tablo 5'e göre bireylerin Covid-19 sürecinde yaptıkları aylık tasarruflara bakıldığında ulaşım sektöründe %42,2'si aylık 50-100 TL arası tasarruf yapmış, %34,3'ü ise ulaşımdan tasarruf yapmamıştır. Aktivite (dışarda yapılan sosyal faaliyetler) harcamalarında ise %34,3'ünün aylık 50-300 TL arası tasarruf yaptığını, %23,9'unun ise aktivite harcamalarında tasarruf yapmadığı saptanmıştır. Giyim harcamalarında %36,3'ü 50-300 TL arası tasarruf yaptığını %35,9'unda ise herhangi bir tasarruf olmadığını saptanmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Harcama Türlerinin Karşılaştırıldığı Mann Whitney U Testi Bulguları

		N	Ort.	MWU	P	
Cinsiyet	Yapılan Tasarruf	Kadın	612	438,31	80667	0,001
		Erkek	306	501,88		
	Diğer Harcamalar	Kadın	612	475,23	84010,5	0,011
		Erkek	306	428,04		
	Doğrudan Harcamalar	Kadın	612	468,38	88200	0,149
		Erkek	306	441,74		
Covid-19'a yakalanma Durumu	Yapılan Tasarruf	Evet	159	482,03	56758,5	0,235
		Hayır	759	454,78		
	Diğer Harcamalar	Evet	159	466,45	59235	0,715
		Hayır	759	458,04		
	Doğrudan Harcamalar	Evet	159	534,98	48339	0,00
		Hayır	759	443,69		
Yaşam Kalitesi	Yapılan Tasarruf	5'den az	504	448,83	98950,5	0,175
		5'den fazla	414	472,49		
	Diğer Harcamalar	5'den az	504	477,38	95314,5	0,024
		5'den fazla	414	437,73		
	Doğrudan Harcamalar	5'den az	504	481,55	93213	0,005
		5'den fazla	414	432,65		

Risk Grubu	Yapılan Tasarruf	Evet	186	408,57	58603,5	0,003
		Hayır	732	472,44		
	Diğer Harcamalar	Evet	186	453,02	66870	0,708
		Hayır	732	461,15		
	Doğrudan Harcamalar	Evet	186	479,12	64426,5	0,256
		Hayır	732	454,51		

Tablo 6'ya göre katılımcıların bazı tanımlayıcı özelliklerine göre harcama türlerinin karşılaştırıldığı Mann Whitney U testi bulgularına yer verilmiştir. Covid-19'a yakalanma durumu ile doğrudan harcamalar arasında anlamlı bir ilişki var ve doğrudan harcama yapan bireylerin yapmayanlara göre ortalama puanları daha yüksektir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre yapılan tasarruflar ve diğer harcamalarında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$ ve $p<0,01$). Covid-19'a yakalanma durumlarıyla doğrudan harcamalar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,024$). Katılımcıların yaşam kalitesi ile diğer harcamaları ($p<0,000$) ve doğrudan harcamaları ($p<0,005$) arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Risk grubu ile yapılan tasarruflar arasında anlamlı ilişki vardır ($p<0,003$). Yapılan tasarruflarda erkeklerin ortalama puanları kadınları oranla daha yüksektir. Diğer harcamalarda ise kadınların ortalama puanları erkeklere nazaran daha yüksektir. Yaşam kalitesi ile yapılan tasarruflar ve doğrudan harcamalar arasında anlamlı bir ilişki mevcut ve yaşam kalitesini ortalama altı değerlendirenlerin puanı yaşam kalitesini ortalamanın üstünde olarak değerlendirenlerin ortalamasına göre daha yüksektir. Hipotez 1a, 2a, 3i, 2d, 3d, 1j kabul edilmiştir.

Tablo 7. Bireylerin Demografik Bulgularına Göre Harcama Türlerinin Karşılaştırıldığı Chi Quare Testi Bulguları

			N	Ort	Chi quare	P
			Eğitim	Yapılan Tasarruflar	İlköğretim	72
Lise	162	452,39				
Önlisans	57	427,68				
Lisans	396	485,88				
Lisansüstü	231	497,72				
Diğer Harcamalar	İlköğretim	72		196,42	80,705	0,00
	Lise	162		460,94		
	Önlisans	57		441,58		
	Lisans	396		494,24		
	Lisansüstü	231		485,35		
Doğrudan Harcamalar	İlköğretim	72		243,94	52,63	0,00
	Lise	162		471,89		
	Önlisans	57		464,32		
	Lisans	396		477,51		
	Lisansüstü	231		485,94		
Yaşadığınız Yer	Yapılan Tasarruf	Köy/Kasaba	21	366,71	12,472	0,01
		İlçe	150	407,12		
		Şehir	153	445,59		
		Büyükşehir	594	479,59		

	Diğer Harcamalar	Köy/Kasaba	21	396,14	24,096	0,00	
		İlçe	150	422,14			
		Şehir	153	385,82			
		Büyükşehir	594	490,15			
	Doğrudan Harcamalar	Köy/Kasaba	21	419,21	34,696	0,00	
		İlçe	150	345,71			
		Şehir	153	477,03			
		Büyükşehir	594	485,14			
Medeni Durum	Yapılan Tasarruf	Evli	558	481,31	12,031	0,00	
		Bekar	318	433,21			
		Dul/Boşanmış	42	368,75			
	Diğer Harcamalar	Evli	558	458,21	15,403	0,00	
		Bekar	318	481,34			
		Dul/Boşanmış	42	311,29			
	Doğrudan Harcamalar	Evli	558	464,12	6,067	0,05	
		Bekar	318	464,33			
		Dul/Boşanmış	42	361,57			
	Gelir düzeyi	Yapılan Tasarruf	Pandemiden kaynaklı bir gelirim yok	97	358,24	90,233	0,00
			2800 TL ve altı	150	367,28		
			2801-3500	117	423,71		
3501-6000			197	449,56			
6001-8000			201	489,66			
8000 ve üzeri			156	611,66			
Diğer Harcamalar		Pandemiden kaynaklı bir gelirim yok	97	409,97	51,362	0,00	
		2800 TL ve altı	150	387,76			
		2801-3500	117	384,2			
		3501-6000	197	459,07			
		6001-8000	201	505,33			
		8000 ve üzeri	156	557,24			
Doğrudan Harcamalar		Pandemiden kaynaklı bir gelirim yok	97	423,35	58,227	0,00	
		2800 TL ve altı	150	358,85			
		2801-3500	117	408,82			
		3501-6000	197	458,6			
		6001-8000	201	557,97			
		8000 ve üzeri	156	491,03			
Meslek		Yapılan Tasarruf	Kamu	371	522,52	50,957	0,00
			Özel Sektör	157	450,3		
			Ev Hanımı	161	374,17		
			Emekli	33	474,23		
			Öğrenci	126	433,04		
			Çalışmıyorum	67	398,18		
	Çiftçilik		3	45,5			

	Diğer Harcamalar	Kamu	371	515,99	50,236	0,00
		Özel Sektör	157	470,88		
		Ev Hanımı	161	374,78		
		Emekli	33	283,05		
		Öğrenci	126	443,86		
		Çalışmıyorum	67	447,16		
		Çiftçilik	3	297,5		
		Total	918			
	Doğrudan Harcamalar	Kamu	371	495,53	26,598	0,00
		Özel Sektör	157	500,67		
		Ev Hanımı	161	408,81		
		Emekli	33	388,05		
		Öğrenci	126	413,07		
		Çalışmıyorum	67	402,99		
Çiftçilik		3	567,5			
Yaş	Yapılan Tasarruf	18-27	255	401,58	25,597	0,00
		28-35	375	488,29		
		36-50	180	477,1		
		51-64	90	498,6		
		65 yaş ve üzeri	18	308,75		
	Diğer Harcamalar	18-27	255	449,78	51,242	0,00
		28-35	375	500,31		
		36-50	180	469,31		
		51-64	90	366,13		
		65 yaş ve üzeri	18	115,75		
	Doğrudan Harcamalar	18-27	255	471,89	7,888	0,096
		28-35	375	451,95		
		36-50	180	485,83		
		51-64	90	427,85		
65 yaş ve üzeri		18	336,25			

Tablo 7'ye göre Ki-kare analiz sonuçları incelendiğinde bireylerin eğitim düzeyi ile yapılan tasarruf, diğer harcamalar ve doğrudan harcamalar arasında 0.00 anlam düzeyinde, yaşanan yer ile yapılan tasarruf, diğer harcamalar ve doğrudan harcamalar arasında 0.01 ve 0.00 anlam düzeyinde ve medeni durum ile yapılan tasarruf, diğer harcamalar ve doğrudan harcamalar arasında 0.00 ve 0.05 anlam düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca gelir ve meslek düzeyi ile yapılan tasarruf, diğer harcamalar ve doğrudan harcamalar arasında 0.00 anlam düzeyinde ilişki de saptanmıştır. Yapılan tasarruflarda ve doğrudan harcamalarda eğitim düzeyi lisansüstü olan bireylerin ortalama puanları daha yüksek iken diğer harcamalarda eğitim düzeyi lisans olan bireylerin ortalama puanları daha yüksektir. Büyükşehirde yaşayan bireylerin yapılan tasarruflar, doğrudan harcamalar ve diğer harcamalarının ortalama puanları diğer yerlerde yaşayanlara nazaran daha yüksektir. Yapılan tasarruflarda evli olan bireylerin ortalama puanları yüksekken diğer harcamalar ve doğrudan harcamalarda bekarların ortalama puanları daha yüksektir. Yapılan tasarruf ve diğer harcamalarda gelir düzeyi 8000 ve üzeri olan bireylerin ortalama puanları anlamlı şekilde yüksek iken doğrudan harcamalarda gelir düzeyi 6000-8000 tl arası olan bireylerin ortalama

puanları daha yüksektir. Yapılan tasarruf ve diğer harcamalarda kamu sektöründe çalışan bireylerin ortalama puanları anlamlı şekilde yüksek iken doğrudan harcamalarda çiftçilikle uğraşan bireylerin ortalama puanları daha yüksektir. Yaş ile yapılan tasarruf ve diğer harcamalar arasında 0.00 anlam düzeyinde, istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hipotez 1b, 2b, 1c, 2c, 3c, 1e, 2e, 3e, 1f, 2f, 3f, 1g, 2g, 3g kabul edilmiştir.

Tablo 8. Bireylerin Alışkanlıklarına Göre Harcama Türlerinin Karşılaştırıldığı Chi Quare Testi Bulguları

			N	Ort	Chi quare	p
Sigara	Yapılan Tasarruf	Kullanmıyorum	636	450,68	4,262	0,119
		Kullanıyorum	228	489,97		
		Bıraktım	54	434,67		
	Diğer Harcamalar	Kullanmıyorum	636	443,38	12,635	0,002
		Kullanıyorum	228	512,86		
		Bıraktım	54	424,06		
	Doğrudan Harcamalar	Kullanmıyorum	636	439,16	20,3	0,00
		Kullanıyorum	228	526,98		
		Bıraktım	54	414,17		
Alkol	Yapılan Tasarruf	Haftada 1 -2 kez	27	494,83	12,59	0,013
		Haftada 3-4 kez	3	824		
		Haftada 1 kereden az	60	464,23		
		Haftada 5 -6 kez	9	674		
		Kullanmıyorum	819	458,89		
	Doğrudan Harcamalar	Haftada 1 -2 kez	27	491,78	6,361	0,174
		Haftada 3-4 kez	3	501,5		
		Haftada 1 kereden az	60	422,53		
		Haftada 5 -6 kez	9	650,5		
		Kullanmıyorum	819	461,12		
	Doğrudan Harcamalar	Haftada 1 -2 kez	27	451,33	8,309	0,081
		Haftada 3-4 kez	3	843,5		
		Haftada 1 kereden az	60	437,98		
		Haftada 5 -6 kez	9	352		

Tablo 8'e göre Ki-kare analiz sonuçları incelendiğinde bireylerin sigara kullanımı ile diğer harcamalar ve doğrudan harcamalar arasında 0.002 ve 0.00 anlam düzeyinde, alkol kullanımı ile yapılan tasarruf arasında 0.013 anlam düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sigara kullanan bireylerin doğrudan harcamaları ve diğer harcamalarının ortalama puanları daha yüksektir. Haftada 5-6 kez alkol tüketen bireylerin yapılan tasarruftaki ortalama puanları daha yüksektir. Hipotez 2h, 3h, 1ı kabul edilmiştir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Covid-19 salgını 2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Ardından, salgın tüm dünyayı etkisi altına alarak, sosyal ve ekonomik alanlarda birçok olumsuz durumu beraberinde getirmiştir. Salgın nedeniyle sağlık sistemleri hem kapasite hem de sağlık insangücü yetersizliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Bireyler ise daha çok ekonomik anlamda (Covid-19'a yakalanma korkusu nedeniyle sağlık harcamalarını artırma, iş kaybı, vb.) süreçten oldukça fazla

etkilenmişlerdir. Bu etkilerin şiddetini azaltmak adına ülkeler hem sosyal pazarlama yöntemlerini (evde kal, sosyal mesafe, hijyen, koruyucu maske vb.) hem de mali destek paketlerini kullanmışlardır. Türkiye de bu ülkelerden biri olarak Covid-19 krizini sürecin başından itibaren hem sosyal hem de ekonomik olarak en doğru şekilde yönetmeye çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin sağlık sisteminin de etkisiyle bireylerin sağlık ihtiyaçları için katlandığı harcamaların mali yansımaları daha az olmuştur. Aynı zamanda, özellikle özel sektör çalışanlarına sağlanan mali destek paketleri de ekonomik anlamda olumsuz sonuçların nispeten azalmasını temin etmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'de Covid-19'un bireylerin yaşamı üzerindeki mali yansımalarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, cinsiyet ile diğer harcamalar ve tasarruflar arasında; Covid-19'a yakalanma durumu ile sağlık harcamaları arasında; yaşam kalitesi ile sağlık harcamaları ve diğer harcamalar arasında; risk grubunda olup olmama ile tasarruflar arasında; eğitim, yaşanan yer, medeni durum, gelir düzeyi, meslek ile sağlık harcamaları, diğer harcamalar ve tasarruflar arasında; sigara içme ile sağlık harcamaları ve diğer harcamalar arasında; alkol kullanma ile tasarruflar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Türkçe literatür incelendiğinde bu çalışmaya benzer çalışmaların yapıldığı ve benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Covid-19 pandemisi döneminde Erişen ve Yılmaz (2020) tarafından bireylerin harcamalarının incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, sağlık amaçlı harcamaların yaş, medeni durum, cinsiyet ve Covid-19 tanısı alma durumuna göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Koçak (2020) tarafından bireylerin Covid-19 döneminde kartla yapılan harcama davranışları konusunda yapılan bir başka çalışmada, kartla yapılan harcamalar arasında sağlık ve diğer harcamaların Covid-19 döneminde anlamlı şekilde artış gösterdiği tespit edilmiştir. Şener vd. (2020) tarafından Covid-19 sürecinde tüketicilerin finansal durum ve davranışlarına ilişkin yapılan bir çalışmada, Covid-19 döneminde sağlık amaçlı ve diğer amaçlı harcamalar ile tasarrufların arttığı belirlenmiştir. Gündeş (2021) tarafından Covid-19 özelinde küresel salgınların ekonomik etkileri üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise, Covid-19 döneminde yapılan sağlık harcamalarının arttığı görülmüştür. Kartal ve Şentürk (2020) tarafından Covid-19 dönemi tüketici harcamalarındaki değişiklikler konusunda yapılan bir çalışmada, bireylerin harcamalarının düşüş gösterdiği ve tasarruflarının ise artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası literatüre bakıldığında da benzer ve farklı sonuçlara ulaşılan çalışmaların olduğu belirlenmiştir. Coibion vd. (2020) tarafından Covid-19 krizinin maliyeti ve kısıtlamalar, makroekonomik beklentiler ve tüketici harcamaları hakkında yapılan bir çalışmada, Covid-19 nedeniyle bireylerin diğer harcamalarının ve gelirlerinin anlamlı şekilde düştüğü ve yapılan tasarrufların arttığı belirlenmiştir. IFS (2020) tarafından Covid-19 döneminde yapılan harcamalar ve tasarruflar üzerine yapılan bir diğer çalışmada, özellikle düşük gelirli bireylerin tasarruflarında istatistiksel olarak anlamlı şekilde artış olduğu bulunmuştur. Greenstone ve Nigam (2020) tarafından Covid-19 sürecinde uygulamaya koyulan sosyal mesafe konusunda yapılan bir başka çalışmada, Covid-19 nedeniyle sağlık harcamalarının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Dang ve Nguyen (2021) tarafından gerçekleştirilen ve Covid-19'un cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkisini ölçen bir çalışmada, kadınların erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde genel harcamalarını azalttığı ve tasarruflarını artırdığı tespit edilmiştir. Makin ve Layton (2021) tarafından Covid-19 döneminde küresel mali yapı yanıtları üzerine yapılan bir çalışmada hem bireysel hem de ulusal ölçekte Covid-19 nedeniyle sağlık harcamalarının ve tasarrufların arttığı bulunmuştur. Dudine vd. (2020) tarafından Covid-19 döneminde sağlık harcamaları konusunda yapılan bir başka çalışmada, Covid-19 salgınında bireysel ve ulusal sağlık harcamalarının belirli dönemlerde azalıp arttığı ortaya koyulmuştur. Dietrich, Kuester, Müller, ve Schoenler (2020) tarafından yapılan ve Covid-19 sürecindeki haberler ve durumun

belirsizliğinin bireylerin enflasyon ve üretim üzerine beklentilerinin davranışlarına nasıl yansıtıldığını ölçen çalışmada, katılımcıların %61'inin finansal planlamalarının değiştiği, %70'inin planlanan büyük alımlardan kaçındığı, %40'ının Covid-19 pandemisinde gelirlerinin daha büyük bir kısmını harcadığı, ve %38'inin kişisel tasarruflarını artırdığı saptanmıştır. Stribling vd. (2020) tarafından İngiltere'de Covid-19 salgını konusunda yapılan bir diğer çalışmada, salgın döneminde bireysel ve ulusal sağlık harcamalarında artış yaşandığı bulunmuştur. Baker vd. (2020) tarafından yapılan ve Amerika'da Covid-19 salgınında yapılan tüketim harcamalarının ölçüldüğü çalışmada, Mart 2020'nin ilk yarısında, bireylerin çok çeşitli kategorilerde toplam harcamalarının %40'ın üzerinde arttığı ortaya koyulmuştur. Daha sonra, Mart 2020'nin ikinci yarısında genel harcamalarda %25-30'luk bir düşüş olmuştur. Ayrıca, bireylerin tasarruf alışkanlıklarında da artış eğilimi olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar aynı zamanda yaş, cinsiyet, aile yapısı ve gelire göre de istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Chronopoulos vd. (2020) tarafından Büyük Britanya'da Covid-19 salgın döneminde tüketici harcama davranışlarının incelendiği bir çalışmada, harcamaların dönem dönem artıp azaldığı ve bunların yaş, cinsiyet ve gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalar dikkate alındığında, bireyler tarafından yapılan diğer harcamaların belirli zaman aralıklarında artış ve azalış gösterdiği görülmektedir. Diğer harcamaların azalmasının sebebi olarak, Covid-19 sürecinde yaşanan ekonomik durgunluk nedeniyle piyasaların küçülmesi, bazı çalışanların işlerinden ayrılmaları ya da işyerlerinin kapanması gibi olaylar gösterilebilir. Hâlihazırda Covid-19'a karşı bir aşı ya da tedavi metodu yoluyla tam bağışıklık bulunamaması endişe halini devam ettirmektedir. Bu nedenle herhangi bir tedavi bulununcaya kadar işsizlik oranının artış göstermeye devam edeceği ve tüketicilerin bu sürece kadar daha çok tasarruf ağırlıklı harcama modeli benimseyeceği düşünülmektedir (Kartal ve Şentürk, 2020: 167). Yapılan harcamaların zorunlu haller dışında da azalmasını sağlamak için ülkelerin sosyal ve ekonomik destek paketleri hayata geçirmesi önemli görülmektedir. Covid-19 döneminde diğer harcamaların artış göstermesinin sebebinin, devletler tarafından yapılan nakdi ödemeler olduğu düşünülmektedir (Chetty vd., 2020). Bunun dışında, özellikle kısıtlamalar nedeniyle evde daha fazla vakit geçirilmiştir. Bu da bireylerin video oyunlar gibi eğlence ve teknoloji için daha fazla harcama yapmalarına sebep olmuş olabilir.

Covid-19 salgını boyunca bireylerin sağlık harcamalarında genel olarak artışların olduğu ortaya koyulmuştur. Bu durumun nedeni olarak, Covid-19 salgınına karşı etkili sosyal mesafe, karantina ve kısıtlama uygulamaları uygulanmadığı durumlarda bireysel ve ulusal sağlık harcamalarının artması gösterilebilmektedir. Ancak bu tür uygulamalar olmaksızın ve kapsayıcı bir sosyal sigorta sisteminin olmadığı durumlarda sağlık harcamalarında azalış yaşanabileceği söylenebilir.

Yaşanan olumsuzlukların yanı sıra Covid-19 krizi, bazı tüketicilerin her zamankinden daha fazla para biriktirmesine de neden olmuştur. Çünkü yaygın korku tüketici harcama alışkanlıklarını köklü biçimde değiştirmiştir. Covid-19 sürecinde tasarruf artışı dışarıda eğlence, seyahat, yemek, kişisel bakım hizmetleri vb. gibi kısıtlamalar nedeniyle kişilerin harcamalarını zorunlu şekilde azaltmasına bağlanabilir. Harcama yapmak yerine tasarruf etmeyi tercih eden tüketicilerin önemli bir bölümü aylık gelir açıklarını telafi etmek için para biriktirdiklerini ve iş kayıpları için kendilerini hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Para biriktirmelerinin diğer sebepleri arasında ise karantina nedeniyle alışveriş yapamamak ve işsizlik bulunmaktadır. Dolayısıyla insanların gösterdiği tasarruf davranışının, bu salgının etkilerinden korunabilmek amacıyla ve bir bakıma da kısıtlılıkların getirdiği para harcamama durumlarından ortaya çıktığı söylenebilir. Ayrıca, kadınlardaki farklılığın sebebinin Covid-19'a yakalanmaya daha yatkın olmaları, işgücüne katılım oranları ve daha fazla tasarruf yapmaları olduğu söylenebilir.

(Dang ve Nguyen, 2021; Lee ve Pocock, 2007; Kureishi ve Wakabayashi, 2013). Diğer taraftan tasarrufların azalma sebebi olarak: yarı zamanlı çalışmaya geçme, iş kaybı, zorunlu kısıtlamalar nedeniyle işletmenin faaliyetlerini azaltması ya da durdurması gelir kaybına yol açarak bireyin tasarrufunu engellemesi ve hatta mevcut tasarruflarını kullanması ile açıklanabilir.

Bu çalışmayla bireylerin Covid-19 salgını sürecinde yaptıkları sağlık ve diğer harcamalar ile tasarrufları, bireylerin sosyo-demografik ve yaşam tarzı özelliklerine göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar hem makro hem de mikro açıdan değerlendirilerek salgın sürecine katkı sağlayacak şekilde verilecek kararlara yol gösterici olabilecektir.

Daha sonra yapılacak çalışmalar için birtakım önerilere de yer vermek gerekmektedir. İl olarak, çalışmanın dışsal geçerliliğini artırmak için daha büyük örneklem ile çalışılabilir. Ardından, farklı değişkenler kullanılarak çalışmanın kapsamı genişletilebilir. Son olarak, yapılan sağlık amaçlı ve diğer harcamalar ve tasarruflar içinde bulunan enflasyonist ortam dikkat alınarak daha doğru sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Y. ve Alacahan, N. D. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Tüketim Tasarruf İlişkisi. Mehmet Dalkılıç (Ed.), *Social and Education Social and Education* içinde (185-206). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Aslan, Ü. ve Damar, A. (2020). Covid-19 Salgın Sürecinin Bireysel Toplumsal ve Küresel Olumlu Etkileri Üzerine Bir Araştırma. MODAV 17.Uluslararası Muhasebe Konferansı. 22-23 Ekim, Online Konferans. Chromeextension://efaidnbmnribpcajpcgglefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fwww.modav.org.tr%2Fimages%2Fpdfler%2FModavica2020bildiri.pdf&clen=5982154&chunk=true.
- Baker, S. R., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M. ve Yannelis, C. (2020). How Does Household Spending Respond to an Epidemic? Consumption During the 2020 COVID-19 Pandemic. *The Review of Asset Pricing Studies*, 10 (4), 834-862.
- Balcı, Y. ve Çetin G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye'de İstihdama Etkileri Ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19 (37) (Özel Ek).
- Baldvin, R. ve Mauro, B. W. (2020). Mitigating the COVID Economic Crisis. Act Fast and Do Whatever It Takes CERP Press, UK.
- Baltacı, A. ve Akaydın, H. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Tüketicilerin Gıda Ürünlerini Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Bir Literatür Taraması. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1, 57-64.
- Bilgiç Ulun, A. (2020). Covid-19 Salgınının Küresel Düzeyde İncelenmesi: Ekonomik Etkiler Ve Vergisel Önlemler. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 89-102. DOI: 10.38009/Ekimad.729646.
- Chakraborty, I. ve Maity, P. (2020). COVID-19 Outbreak: Migration, Effects on Society, Global Environment and Prevention. *Science Of The Total Environment*, 1, 728:138882.
- Chetty, R., Friedman, J., Hendren, N. Ve Stepner, M. (2020). The Economic Impacts of COVID-19: Evidence from a New Public Database Built from Private Sector Data. Opportunity Insights Team. 06: 2020.

- Chronopoulos, D. K., Lukas, M. ve Wilson, J. O. (2020). Consumer Spending Responses to the COVID-19 Pandemic: An Assessment of Great Britain.
- Coibion, O., Gorodnichenko, Y. ve Weber, M. (2020). The Cost of the Covid-19 Crisis: Lockdowns, Macroeconomic Expectations, and Consumer Spending. National Bureau of Economic Research Nber Working Paper. <https://www.iza.org/publications/dp/13224/the-cost-of-the-covid-19-crisis-lockdowns-macroeconomic-expectations-and-consumer-spending>.
- Dang, H. A. H. ve Nguyen, C. V. (2021). Gender İnequality During the COVID-19 Pandemic: Income, Expenditure, Savings, and Job Loss. *World Development*, 140: 105296.
- Dietrich, A. M., Kuester, K., Müller, G. J. ve SchoenleR. S. (2020). "News and Uncertainty About COVID-19: Survey Evidence and Short-Run Economic Impact." Federal Reserve Bank of Cleveland, Working Paper 20:12. Doi: 10.26509/frbc-ec-202020.
- Dudine, P., Hellwig, K. P. ve Jahan, S. (2020). Framework for Estimating Health Spending in Response to COVID-19 (2020/145). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/07/24/A-Framework-for-Estimating-Health-Spending-in-Response-to-COVID-19-49550>.
- Durmuş, S. ve Şahin, D. (2020). Covid-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies*, 15(4), 923-943. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44506>.
- Erişen, M. A. ve Yılmaz, F. Ö. (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Bireylerin Harcamalarının İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (COVID-19 Special Issue), 340-353.
- Gençyürek Erdoğan, M.(2020). Covid-19 Döneminde E-Ticaret Ve Dijital Reklam Yatırımları. *Selçuk İletişim Dergisi*, 13(3): 1296-1318 Doi: 10.18094/JOSC.776605
- Greenstone, M. ve Nigam, V. (2020), Does Social Distancing Matter?, Working Paper, 26, https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/BFI_WP_202026.pdf (Erişim Tarihi: 11. 04. 2021).
- Gündeş, Y. G. (2021). Covid-19 Özelinde Küresel Salgınların Ekonomik Etkileri. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kandil Göker, İ. E., Eren, B. S. ve Karaca, S. S. (2020). The Impact of the COVID-19 on the Borsa İstanbul Sector Index Returns: An Event Study. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Special, 14-41.
- Kartal, C. ve Şentürk, E. E. (2020). Covid-19 Dönemi Tüketici Harcamalarındaki Değişiklikler, Sanayi ve Ticari Faaliyetler Üzerindeki Etkileri. 5th International Scientific Research Congress. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/58895/787606>.
- Koçak, N. A. (2020). Türkiye’de Kartla Yapılan Harcama Davranışları ve Covid-19’un Etkisi. *Bankacılar Dergisi*, 31 (114), 109-125.
- Kureishi, W. ve Wakabayashi, M. (2013). What Motivates Single Women to Save? The Case of Japan. *Rev Econ Household*, 11 (4), 681–704.
- Lee, J. ve Pockock, M. L. (2007). Intrahousehold Allocation of Financial Resources: Evidence From South Korean İndividual Bank Accounts. *Rev Econ Household*, 5 (1), 41–58.

- Institute for Fiscal Studies (IFS). (2020). Spending and Saving During the Covid-19 Crisis: Evidence From Bank Account Data. The Institute for Fiscal Studies. <https://ifs.org.uk/publications/15146>.
- Makin, A. J. ve Layton, A. (2021). The Global Fiscal Response to COVID-19: Risks and Repercussions. *Economic Analysis and Policy*, 69, 340-349.
- Scott, R. B., Robert, A. F., Steffen, M., Michaela, P., Constantine, Y. ve Jeffrey, P. (2020). "How Does Household Spending Respond to an Epidemic? Consumption During the 2020 COVID-19 Pandemic," *The Review of Asset Pricing Studies*, 10 (4), 834-862.
- Soylu, B. (2020). Türkiye Ekonomisinde Covid-19'un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 7 (5), 169-185.
- Stribling, J., Clifton, A., McGill, G. ve Vries, K. (2020). Examining the UK Covid-19 Mortality Paradox: Pandemic Preparedness, Healthcare Expenditure, and the Nursing Workforce. *J. Adv. Nurs.* 76:3218–3227.
- Şener, A., Yücel, S. ve Gündüzalp, A. N. (2020). Covid-19 Sürecinde Tüketicilerin Finansal Durum Ve Davranışlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*, 5 (7), 62-81.
- Torun Kayabaşı, E. (2020). Covid-19'un Piyasalara Ve Tüketici Davranışlarına Etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 5, 15-25.
- TÜİK. (2021). Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> (Erişim Tarihi: 13. 03. 2021).
- Zeren, F. ve Hızarcı, A. (2020). The Impact of Covid-19 Coronavirus on Stock Markets: Evidence From Selected Countries. *Muhasebe Ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 3 (1), 78-84. DOI: 10.32951/Mufider.706159.